

Pere Saborit relaciona un assaig de **Toni Aira** sobre el màrqueting polític i el llibre de **Barack Obama** 'L'audàcia de l'esperança' ● **Joan Eusebi García Biosca** repassa la memòria del nostre passat musulmà ● Àngela Molina analitza una exposició sobre imatges de **Peter Downsbroug**

QUADERN

EL PAÍS

Número 1.281, dijous 13 de novembre de 2008

Q

Panzer Platz

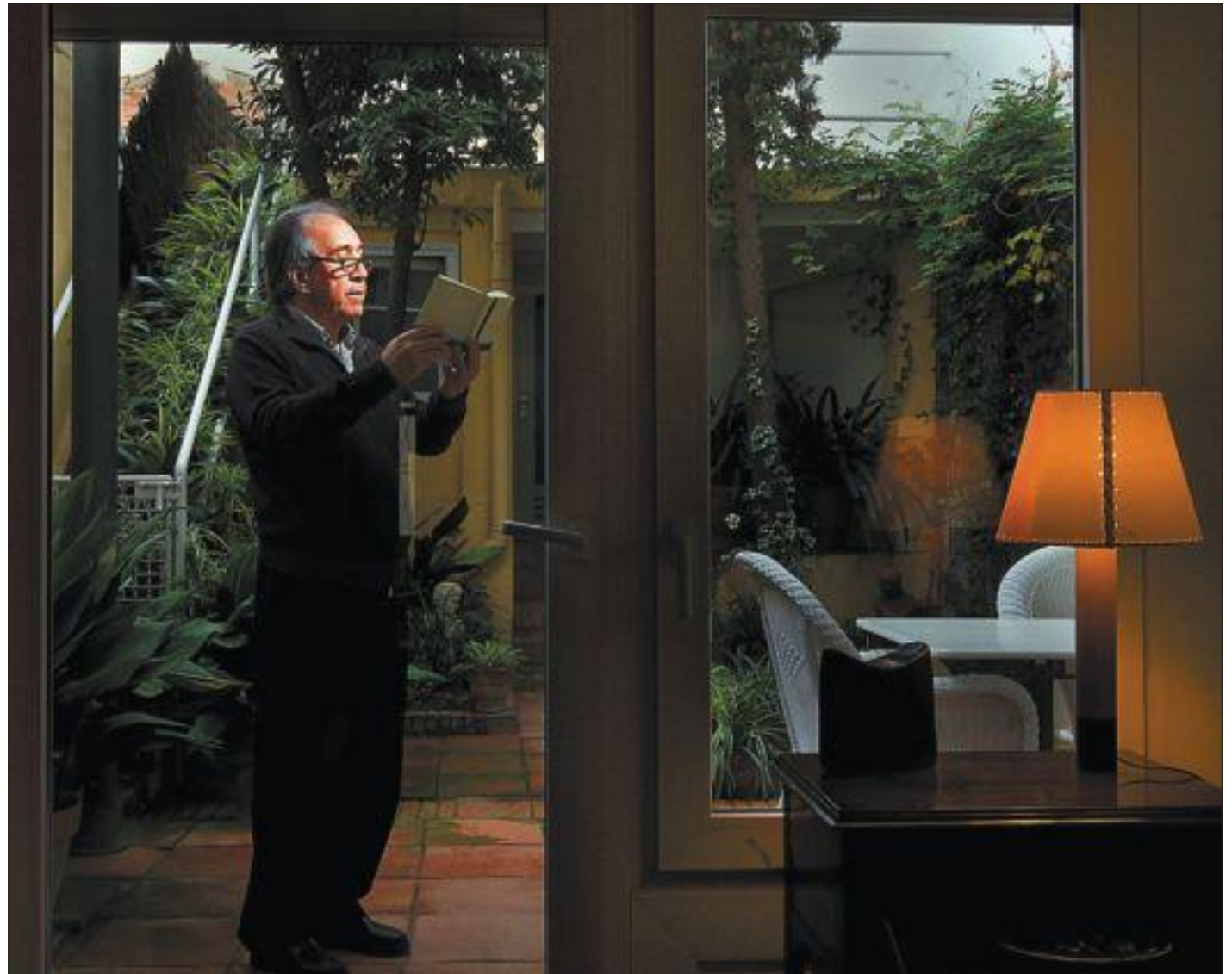
JACINTO ANTÓN

Aturarem la invasió a la platja", afirmava Rommel en vigílies del desembarcament de Normandia. Si hagués vist les obres de la nova Lesseps el mariscal hagués pogut dir: "a la plaça".

Efectivament, el que està creixent malèvolament en aquest lloc, per a alarma de veïns i passejants, sembla sorgit d'un pla del creador de les letals defenses de la costa normanda, d'una visió de Von Rundstedt, d'un somni mecanitzat de Heinz Guderian. Riguin de la Línia Sigfrid. Bigues d'acer dentades, alts ferros, talaies oxidades, ciment omnipresent. Només falten els reixats de filferro, els cavalls de frisa i els camps de mines. Potser és que encara no els han posat. Temps al temps. Una immensa pèrgola metàl·lica només pot ser un giny antiàeri. ¿Suport per a testos?, deixa: defenses anti-tanc. Dues amenaçants estructures que s'han col·locat a la manera de viseres a l'entrada i sortida del túnel semblen sostres de búnquers, potser perquè hi busquin refugi els responsables del projecte quan aquest s'inauguri.

Passejar per la plaça de Lesseps t'encongeix l'ànim. ¡És cert que podíem anar a pitjor! Tants anys aguantant aquells sinistres passatges subterranis que ens feien solidaritzar amb el Vietcong per anar a parar a això. Quan semblava que el concepte de plaça dura havia passat a la història es reinventa el terme portant-lo a la seva expressió més bèstia: quelcom que caldria batejar com la "plaça pánzer", la Panzer Platz. Només falta dinamitar l'església i portar-hi els canons sobrats del Museu Militar de Montjuïc. Ah, sí, hi han posat quatre palmeres noves: deu ser en honor a l'Àfrika Korps.

Caminant en aquest escenari de malson, acoquinador, punyent, violent i pintat en tonalitats Feldgrau, només et surten les paraules gris, metall, ciment i hart (i diversos adjectius malsonants). La delicada biblioteca Jaume Fuster de Llinàs sembla espantada davant del desplegament. Diuen que el projecte és de Viaplana. Però porta la firma de l'Organització Todt.

El poeta i arquitecte Joan Margarit, a casa seva, a Sant Just Desvern. / CARLES RIBAS

“Sense cripta no hi ha catedral”

Entrevista amb Joan Margarit, poeta i arquitecte, premi Nacional de Poesia, que fa balanç de la vida al seu nou llibre: 'Misteriosament feliç'

CARLES GELI

La mort pintada per Thomas Mann a *El doctor Faustus* és un personatge tan mal vestit i deixat com llest, del tot menyspreable; la d'Ingmar Bergman a *El setè segell*, una icona medieval de cara eixuta, temible, amb dalla. La que l'arquitecte, catedràtic emèrit de càlcul d'estructures i poeta Joan Margarit (Sanaüja, Lleida, 1938) dibuixa al seu darrer llibre, *Misteriosament feliç* (Proa), és una dona que duu brusa i bambes blanques i uns texans. És de mitjana edat i l'interpel·lat no es pot estar fins i tot de llançar-li una llambregada a l'escolt...

Molt generós és el recent Premi Nacional de Poesia amb la imatge de qui es va endur la seva filla Joana, a qui l'autor va dedicar un poemari, ara reeditat i amb un *cedé* amb poemes llegits per ell mateix després d'arribar als 10.000 exemplars venuts. "Tampoc

duu cap joia, ni coqueteja i a més li diu a l'home que, quan torni, ja ni parlaran...", rebaixa l'autor. És igual: no és gens incoherent la imatge amb el que destil·la el llibre, on el poeta viu segurament més llegit avui de Catalunya sembla encarar-se a un comiat que afortunadament no és proper —el càlcul d'estructures del cos només parla "d'una mica d'artrosi a la mà, poca cosa"— i on hi arriba així, misteriosament feliç.

Pregunta. Insisteixo, molt generós amb la imatge de la mort.

Resposta. La mort és un segon, és una cosa anodina, res. Miri el que li passa a Hanna Arendt: va al judici del nazi Adolf Eichmann tot esperant veure el mal fet persona i es troba aqüell poca cosa, allò tant banal... La mort, el mal, és horrorós, però no és res. La vida, en canvi, és tan potent...

P. Llegits els poemes, la felicitat del títol només pot entendre's com la luci-

desa amb la que un pot afrontar el final.

R. Ampliem-ho. D'una banda, hi ha un camí a la felicitat? No ho sé. Però si hi és, només pot ser un: obrir els focus i il·luminar amb tota sinceritat el que has estat i ets. Un segon descobriment d'aquest llibre: no és mai ni un gran dolor ni una gran pena el que s'oposa a la felicitat. Un gran dolor és només un forat.

P. Un forat?

R. Els grans dolors s'han d'encaixar: creen un forat i tu passes a ser el forat, igual que portes ulleres o ets coix, i la vida, mentre, continua. Quan algú es mor, tu fas el dol i no el deixes fins que pots mirar-te al mirall i et veus amb el forat i segueixes... El que sí que s'interposa a la felicitat són les pors, múltiples i sempre de Tercera Divisió: l'enveja, la feina, el desig de la dona de l'altre... Aquesta ronya és la que de debò es fica pel mig.

Passa a la pàgina 2

Lletres

Entrevista amb el poeta i arquitecte Joan Margarit

Un vell passeja

Duc tots els anys que fa que vivim junts
com un abric pesant en una nit d'hivern:
abrigo tantes hores de dolor.
Mentre la fosca es glaça esperant l'alba,
hi ha uns fars que passen lluny. Cap assassí
em pot fer por si duc l'abric gruixut
dessota el qual amago aquest amor
de canons retallats.
Sento el poema dins l'estómac:
una gana que em salva de la mort.
Hi ha tanta fosca dins de cada màniga
que ara les mans, artrítiques i fredes,
són un oblit o bé una despedida.

(Poemes extrets de 'Misteriosament feliç')

Ve de la primera pàgina

P. Ha de costar mirar-se al mirall i veure's amb un forat.

R. En aquesta vida no hi ha regals. Cal treballar-se un cert ordre i una certa tranquil·litat d'esperit; això t'ho has de guanyar. I les úniques eines per accedir-hi són, avui, la poesia i la música.

P. I l'art?

R. Més difícil; no pot anar amb tu, de moment: no em serveix veure un quadre del Metropoliten a partir de fotografies. La cultura sempre ha estat això: endreçar el món perquè et puguis refugiar. Clar que no és el mateix llegir *La muntanya màgica*, de Mann, que una obra de Dominique Lapierre. Això últim es apunyalar el temps, però vaja...

P. D'aquesta mena d'apunyaments cada vegada n'hi ha més...

R. Això és perillosíssim i cada vegada hi cauen més joves: estem enganyant-los fent-los creure que sempre es pot viure així, envoltats de diversió infinita, de banalitat; sí, pot ser així si la vida et ve rodada; ara bé, si en algun moment t'alça la mà, la vida se't desendreça segur, ja ho avisa el segon principi de la termodinàmica. No hi ha res més que la poesia i la música; és poca cosa, sí, però no hi ha res més.

P. Tot i així, no sembla que s'acabin imposant.

R. Doncs ho faran, perquè mai hi ha hagut tant d'entreteniment per sobreviure, per aguantar i, en canvi, tampoc mai s'havia vist multiplicar-se tan exponencialment la gent que viu angosa.

P. És ben misteriós el poder curatiu de la poesia.

R. Una part sí que en té, de misteri. Però totes les persones tenen sentiments i es moren igual i això val des del Rei al darrer indigent; l'únic que els fa diferents és la possibilitat i capacitat d'expressió d'aquests sentiments.

P. Però quina potent alquímia és aquesta que el que un expressa serveixi per un altre?

R. Jo el que faig és intentar despullar un sentiment meu de tot allò que només em concierneix a mi per deixar-lo en la unitat més pura que puc però que pugui ser comuna amb la resta de la humanitat. No sempre passa però, a vegades, misteriosament, la gent s'identifica i això dona l'hòstia de plaer, en-

dreça la vida del lector. Per què passa? No ho sé. Potser perquè el que jo busco en un poema és el mateix que busca un quan el llegeix.

P. "Sento el poema dins l'estómac: | una gana que em salva de la mort". Encara és així?

R. Sí, sempre. El poema va del cap a la mà, però passant per la infantessa. És un procés que no es pot explicar.

P. Després de la mort, la infantessa és el tema més visible en el poemari.

R. Les coses que et marcan la vida fins a la teva mort, les

"Enganyem els joves fent-los creure que es pot viure envoltats de diversió infinita"

lectures, tot està a la teva infantessa. És ben curiós: és una etapa vital i tu no hi tens res a fer, vindrà com vindrà: pel que facin amb tu o el que deixin de fer. Vol res més interessant?

P. El fet poètic no es pot explicar, però es pot aprendre? Hi ha un programa de dos anys d'estudis en una escola d'escriptura de Barcelona per aprendre a fer poesia.

L'estructura del poeta

JOSEP MARIA MONTANER

Joan Margarit és arquitecte i ha estat catedràtic d'estructures de l'Escola d'Arquitectura de Barcelona. I no hi hauria el poeta sense l'experiència de l'arquitecte expert en estructures. L'obra del seu despatx, que ara s'anomena 2 Buxadé, Margarit, Ferrando S.L., va apostar des del principi per una arquitectura basada en la precisió tècnica i la presència de l'estructura i, per tant, d'un cert anonim i d'una clara voluntat de neutralitat expressiva.

Possiblement la creació més completa és la gran cúpula del Mercat de Bestiar a Vitoria (1975), aixecada amb una preciosa malla estructural lleugera, un mercat que, quan va estar acabat, ja no tenia sentit que mantingués aquest ús, i va passar a ser Palau de Congressos i ara és el Pavelló Fernando Buesa Arena, sempre remodelats per Margarit i Buxadé. Entre les seves obres hi figuren intervencions molt emblemàtiques, com ara la col·laboració amb Federico Cor-

rea i Alfonso Milà en l'Estadi Olímpic de Montjuïc (1985-1992), i la rehabilitació de la fàbrica Aymerich, Amat i Jover en Museu de la Ciència i la Tècnica a Terrassa (1996), convertint-ho en una lliçó de construcció en deixar vista l'estructura de maó de les voltes de Lluís Muncunill.

I és que, de fet, Margarit ha estat, essencialment, professor, junt amb Carles Buxadé: una parella ocurrent, brillant i molt didàctica, que va posar a punt diversos mètodes de càlcul d'estructures, el més conegut, el mètode Margabux, i que han creat tota una escola de tècnics i professors. Aquesta habilitat en les estructures i en una arquitectura sobria els ha portat a gran quantitat d'obres, des de conjunts d'habitatges fins a la reconversió de les instal·lacions i dipòsits de la companyia d'aigües a Cornellà en Museu de l'Aigua (2005). I també els ha portat a fer el projecte estructural per

a la finalització de les obres de la Sagrada Família, un fenomen sempre polèmic, però que encaixa amb el tarannà de Margarit i Buxadé: acceptar fer la feina necessària; i necessari és que s'aguanti el temple que tants visitants vénen a admirar a Barcelona, per molt que alguns elitistes el menyspreïn.

Però més enllà d'haver realitzat grans obres, allò que més aflora en els poemes de l'experiència de Joan Margarit és la visita a les cases de pilars amb esquerdes, bigues amb aluminosi, cuines rònegues i instal·lacions obsoletes, en els barris perifèrics de Barcelona: Besòs, La Pau, Sant Roc, Parera, Espronceda. És en aquests escenaris de la vida real i crua, del tècnic que repara i reforça incansablement (uns 12.500 habitatges rehabilitats) i dels habitants que hi sobreviuen, on l'arquitecte i el poeta es fusionen en la mateixa persona.

Entrevista amb el poeta i arquitecte Joan Margarit

A dalt, pavelló Fernando Buesa Arena, a Vitoria, amb la seva gran cúpula, una de les obres principals de l'estudi Margarit i Buxadé. A baix, Joan Margarit a dalt de la Sagrada Família, edifici del que el seu estudi ha fet el càlcul d'estructures.

/ TEJEDERAS

P. La senzillesa arriba fins a la utilització de paraules d'ús quotidià que no són gramaticalment molt ortodoxes: làmpara, quarto...

R. Un ha d'escriure amb la llengua d'avui; en qualsevol cas, mai he posat un terme que no hagi posat abans un altre poeta; excepte potser *carajillo* i *chiringuito*, per-

ja apunta el títol, traspua l'últim llibre de Joan Margarit (Sanaüja, 1938). El poeta té ja una obra molt extensa, traduïda i antologada (sovint per ell mateix) i reconeguda darrerament amb els premis més prestigiosos —resultat (ho ha dit ell) de cinquanta anys llargs de feina—; però encara s'interroga amb duresa, com ja havia fet als seus últims llibres, en especial a *Càlcul d'estructures* (2005) i *Casa de Misericòrdia* (2007) sobre aquest sentit últim de l'escriptura. Un sentit que va directament lligat a l'experiència tan emotiva com racional de la vida. Al poema 'Paisatge' d'aquest seu recent *Misteriosament feliç* la veu que parla des del poema afirma haver "arribat a l'últim refugi", iniciar allò que en diem "la soledat", "oblidar qui som", esperar el riu no pas de la vida sinó de la mort i reconèixer que "ha faltat

Despedir-se

He tret catifes i cortines,
les taules on fa temps que no menjo ni escric.
He tret els quadres i he pintat els murs
per esborrar les marques de tants anys.
He guardat alguns llibres. Sé quins són.
He destruït cartes d'amor.
Silenciosos, els amors
ara són icebergs errants del pensament.
Sense racons per a la por, la casa
m'ha despul·lat els ulls. Ni l'esperança
pertorbarà l'última mort.
No hi ha cap altra casa pels qui estimo.

què és una vergonya que paraules tan arrelades i dites des de fa tant de temps no es puguin fer servir... La llengua va així. En qualsevol cas, independentment de si l'Institut d'Estudis Catalans està d'acord o no en una paraula, si el poema és bo, se salvarà.

P. Poetes com Paul Celan i Vicent Andrés Estellés no surten gaire ben parats en el llibre.

R. Intento llegir Celan des dels anys 70 i no hi ha manera d'entendre'l, no puc llegir-lo. Ja no és culpa meua, doncs: jo he après una mica l'ofici, crec que el poeta ha d'escriure perquè se l'entengui; si no, és un truc, màgia si es vol, però no poesia. A l'Estellés, l'admiro molt, però els versos als quals em refereixo són una autèntica col·locada, no es pot dir segons què.

P. Salvi alguns poetes.

R. Molts, però entre d'altres, Robert Lowell, Thomas Hardy, Salvador Espriu, Luis Cernuda i Juan Ramón Jiménez quan hi toca: llavors és gairebé únic.

P. Va començar escrivint en castellà i després va passar al català.

R. El castellà va ser la meua llengua de cultura, que no pas la vital, i per això em vaig adonar que allò no anava. I és que un poeta no pot escollir la llengua, la poesia és més bèstia, és una manera de viure, no un ofici. Per dir-ho d'alguna manera, sense cripta no hi ha catedral.

P. En un altre poema no parla de catedrals però sí de la rehabilitació d'un monestir...

R. Com a metàfora de mi mateix, en el sentit que, quan em mori, no vull que em restaurin, ni la imatge, ni en el tema ideològic... Això avui és massa freqüent.

P. I pot veure-s'hi també un tema professional, de tipus arquitectònic?

R. No. Perquè des de Le Corbusier, ja no m'interessa res, la veritat. Fa massa anys que estem immersos en una arquitectura d'Ah! i d'Oh!, assumida totalment la premissa de Napoleó segons la qual el

“Quan em mori, no vull que em restaurin, ni la imatge, ni en el tema ideològic...”

que és gran és el que és bo. Ara només es fan cigales i tauletes de nit gegants: l'edifici Walden, el Guggenheim, la torre Agbar... En fi, el pitjor de tot és que em sento en part culpable de tot això, tinc remordiments.

P. Remordiments, de què?

R. Doncs de què aquesta arquitectura només és possible gràcies a complexos càlculs d'estructures, i els primers que en vàrem parlar a

Espanya vam ser un servidor amb Carles Buxadé a principis dels anys 70. En aquells moments, s'havien de fer 30 equacions amb d'altres tantes incògnites per fer un edifici. Ara, són milions d'equacions i incògnites, que es resolen informàticament en molt poc temps. En aquests moments, qualsevol es pot fer el seu caprici arquitectònic, per més estrambòtic que sigui. La facilitat, en art, no ha donat mai cap bon resultat.

P. I de l'arquitectura d'avui a Catalunya no es pot rescatar res?

R. Sí, home: en Josep Llinàs i tota la seva tasca amb tres de les biblioteques públiques de Barcelona. Però no ens enganyem: és només una gota d'aigua.

P. Segurament, és dels poetes vius més llegits a Catalunya, si no el que més, i ha obtingut un premi, el Nacional de Poesia, que atorga el Ministeri de Cultura i que només havien rebut fins ara dos poetes catalans. Tot i així, estem parlant de 10.000 exemplars...

R. I un reconeixement que s'ha concentrat gairebé només a *Casa de Misericòrdia!* En fi, això dels premis és el mateix que si et caigués un test al cap. O sigui que... I sobre el reconeixement de l'Estat, no sé: nosaltres els catalans fem gaire cas del bable? pots dir-me un poeta en aquesta llengua? No, perquè no ens interessem per un idioma tan petit, molt més que el nostre; doncs exactament passa amb el castellà en relació a nosaltres. Però ens hem d'espavilar; i nosaltres mateixos, vull dir els poetes; vinc de fer un recital a Anglaterra i haig d'anar aviat a un altre a Sud-amèrica. I això m'ho he buscat jo, sortint. A mi no m'ha fet ni l'Institut Ramon Llull ni l'Instituto Cervantes. Reclamo l'acció individual.

P. En qualsevol cas, fent balanç, ha fet el que esperava o volia en aquesta vida?

R. No he pogut fer mai un sol projecte a la meua vida. Com que no podia ser l'arquitecte que volia, vaig fer càlcul d'estructures; llavors vaig tenir una filla i vaig haver de guanyar-me la vida; i fer poemes mentre plorava la criatura o entremig de carajillos i el cridar dels paletes, després la malaltia de la meua filla Joana... La vida m'ha anat sempre per endavant i jo m'he hagut d'adaptar a ella.

I va decidir fer-ho amb estructura de vers.

tat, on per a mi brilla amb més personalitat la poesia de Margarit és en aquells poemes on el record encara té una vida enlluernadora —'Retorn', 'Amarante', o aquells altres amb un grau de complaguda acceptació —'En un petit port', 'Emparança'. En aquests moments l'estoïcisme de qui ens parla no és una lliçó sinó una acceptació tranquil·la, que en altres poemes es veu trencada per un "vent que s'aixeca en un jardí". És quan "la vida comença a fer-se incòmoda" i el poeta fa, al poema 'El vell i la mort', un llarg diàleg amb la Desconeguda; un diàleg amb un punt de disquisició moral que podria ser discutible en qui, en definitiva, ha defensat que el sentit de la vida és la mateixa mort. És aquesta necessitat de parlar en la soledat la que em fa pensar que feliç o infeliç, el poeta s'esforça en realitat per aconseguir que la vida continuï oferint-li algun misteri. El tracte amb l'escriptura, al capdavall, no està lliure de la pròpia màxima amb què acaba el poema 'Tendències': "No pot haver-hi tractes amb ningú | si un no admet humiliacions.

Misteriosament feliç

Joan Margarit

Proa

101 pàgines. 15 euros

Quins són els elements que salven un poema? Sens dubte un dels principals és la veritat. La veritat del poema vol dir que el sentit mateix d'allò que el poema comunica està lligat de necessitat a l'estructura literària del poema, a les paraules que el conformen, però que, sobretot, està lligat a allò que el seu autor "creu". L'art de la mentida pot ser útil en el vers humorístic i satíric, perquè sovint permet l'exageració còmica del "qui la diu més grossa", però en la lírica és difícil que les paraules d'amor no surtin de l'enamorat, o que el desconhort no acompanyi l'experiència del dolor. Qualsevol vers d'encàrrec, per més ben escrit que estigui, sol deixar traslluir el guix que de vegades no tenen poemes més maldes- tres però autèntics.

Això ve a tomb per l'autèntica (in)felicitat que, dins el misteri que

(In)felicitat

FRANCESC PARCERISAS

poc, molt poc, per ser feliç". Dins aquesta veu d'acceptació, que vol limitar-se a constatar la tímida saviesa adquirida sense acabar mai del tot desencisat, Margarit ha explorat i continua explorant amb intensitat, coratge i gran eficàcia les imatges que han donat un segell inconfusible a la seva poesia. Imatges de gran impacte visual, senzilles, de poder evocador contundent: en una casa esfondrada, els cabirons que aguantaven la teulada són escampats per terra "com ossos al plat havent menjat"; en néixer el dia "l'alba crema les fulles | amb els seus ulls d'actriu", etcètera. Però al costat de les imatges, que fan la lectura contundent, hi ha l'atenció al buit que s'acosta, l'esforç —en ocasions dur i un xic rebel— per ser lúcid davant la por, per despul·lar-se del tot. "Ni l'esperança | pertorbarà l'última mort",

diu al primer poema del llibre.

Instal·lat en aquesta dura disciplina d'exigència, de tant en tant, el poeta oscil·la entre contraris, als quals no vol cedir, i lluita sempre per retornar la veu poètica al fulcre més estoic i potser fins i tot un xic fatalista. No és sols la lloable posició del poeta que no es vol enganyar davant la davallada de la vida i que ens reclama igual lucidesa davant l'evidència del pas mortificador del temps, sinó també la seva negativa a deixar-se temptar per l'únic absolut més gran que l'escriptura mateixa: el silenci. Així doncs, en un poema com 'La pèrdua de la ignorància' pot afirmar que "l'alegria d'un vell és el silenci", mentre que a 'Llegir poesia' —una crítica a l'hermetisme i a la por dels poetes, que aplica concretament a Paul Celan— es diu que "el silenci i el buit són per als àngels". En reali-